
**МОВНІ ОДИНИЦІ ТА КАТЕГОРІЇ
У ТИПОЛОГІЧНОМУ Й ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ**

DOI 10.31558/2075-2970.2018.35-36.1
УДК 81`2: 811.111-811.161.2-811.161.1

© Я. В. Григошкіна, В. С. Подолян
(Вінниця)

**ПЕРЕКЛАД ЕРГОНІМІВ РОМАНУ ДЖ. К. РОЛІНГ
«ГАРРІ ПОТТЕР І ФІЛОСОФСЬКИЙ КАМІНЬ»
УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

У статті розглянуто способи відтворення ергонімів українською та російською мовами. На матеріалі перекладу ергонімів з книги Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» російською (за І. В. Оранським) та українською мовами (за В. Є. Морозовим) зіставлено способи їх відтворення. Виявлено тенденцію до застосування калькування при перекладі російською та транскрипції при перекладі українською мовами. У роботі описано різні типи класифікацій власних назв у лінгвістиці.

Ключові слова: переклад, ергонім, онім, транскрипція, калька, транслітерація.

Власні назви є невід’ємною частиною будь-якої мови та культури, тому надзвичайно важливим є вміння правильно їх перекладати. Споконвіків ведуться суперечки про найточніший спосіб передачі власних назв. Власні назви належать до безеквівалентної лексики, тому може здатися, що з усіх видів перекладу цей матеріал – найлегший, бо він не потребує багато розумових затрат, потрібно лише передати слово оригіналу за допомогою букв або звуків мови перекладу. У мові можуть існувати такі звуки, які не мають прямих відповідників у іншій мові. Коли справа доходить до перекладу українською мовою, перекладач, окрім цього, стикається з низкою певних проблем, з-поміж яких відсутність чітко визначених та фіксованих правил перекладу власних назв та постійна зміна їх норм.

Актуальність цього дослідження зумовлена:

- необхідністю визначення чітких правил перекладу ергонімів,
- потребою виявлення найбільш доречних перекладацьких стратегій їх відтворення.

Переклад власних імен завжди становив певний інтерес для лінгвістів. У зв’язку з тим, що не існує певних правил перекладу власних імен, різні перекладачі подають відмінні версії перекладу одного й того самого слова. Вивченню власних імен свої праці присвятили такі науковці: Р. С. Хіляревський (1985), Д. І. Єрмолович (1981, 2005), А. А. Живоглядов (1996), К. Б. Зайцева (1983), О. Ю. Карпенко (2006). Однак переклад ергонімів ніколи не розглядався в аспекті дотримання норм української та російської мови. Подібне застосування порівняль-

ного методу для уточнення прийомів перекладу української та російської мов допоможе визначити правильний і найбільш ефективний спосіб передачі ергонімів з англійської мови.

Обрана тема роботи залишається актуальною: все більше вчених звертається до творчості Дж. К. Ролінг з метою підкріплення певних гіпотез на сучасному англійському матеріалі, серед них є дослідження власних назв у романах відомої авторки як у лінгвокультурологічному, так і перекладацькому аспекті (Капкова 2004; Лукин 2016; Мосеева, Качаева 2014). Дотепер ергоніми роману «Гаррі Поттер і філософський камінь» у порівняльному аспекті на матеріалі двох мов ще не вивчалися.

Метою роботи є порівняння способів перекладу англійських ергонімів українською та російською мовами, визначення характерних для перекладачів стратегій.

Основні завдання цього дослідження передбачають:

- 1) визначення списку ергонімів з оригінальної книги «Гаррі Поттер і філософський камінь» та їх відповідників українською та російською мовами;
- 2) порівняння прийомів перекладу ергонімів зазначеного роману;
- 3) визначення тенденції використання певного методу;
- 4) виділення найбільш ефективного способу перекладу ергонімів на основі проведеного дослідження з кількісними підрахунками емпіричного матеріалу.

Об'єктом дослідження є прийоми перекладу власних назв українською та російською мовами.

Предмет дослідження – прийоми перекладу ергонімів з книги Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь», застосовані І. В. Оранським і В. Є. Морозовим.

Матеріалом дослідження виступають тексти роману Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» у перекладі українською та російською мовами загальним обсягом відповідно у 320 та 400 сторінок. У процесі роботи над власними назвами було виокремлено 20 ергонімів в україномовному тексті та 20 найменувань – у російськомовному перекладі, відібраних шляхом суцільної вибірки.

Власні назви є важливою складовою спілкування і часто містять певну інформацію про свого носія. Особливо така тенденція простежується в художній літературі, де ім'я персонажа може багато розповісти про його характер. Якщо в такому випадку просто передати ім'я за літерами або пофонемно, то воно втратить своє значення в мові перекладу і буде являти собою лише певний набір літер. Перед перекладачами, які мають справу з власними назвами, постає складне завдання правильної, а головне – точної, передачі такої лексики.

В. С. Виноградов визначає власні назви (оніми) як слова, що позначають унікальний дійсний чи вигаданий об'єкт, особу чи місцевість (Виноградов, 2001, с. 150).

Щоб краще зрозуміти сутність власних назв, потрібно розглянути їх класифікацію. Існує значна кількість класифікацій власних назв, запропонованих лінгвістами.

М. П. Кочерган поділяє власні назви на : антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин), астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору і сузір'їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями), ідеоніми (назви об'єктів духовної культури), хрематоніми (назви об'єктів матеріальної культури) та ін. (Кочерган, 2005, с. 187).

Н. В. Подольська визначає ергонім як «власне ім'я ділового об'єднання людей, у тому числі союзу, організації, установи, корпорації, підприємства, суспільства, закладу, гуртка» (Подольская 1998, с. 151).

Попри те, що безеквівалентну групу лексики найважче трансформувати, для того, щоб досягти найвищого рівня ефективності, необхідний її еквівалентний переклад. Термін *безеквівалентна лексика*, що позначає оніми, не робить переклад цих слів неможливим. Комунікативно-функціональний підхід до передачі безеквівалентної лексики враховує особливості власних назв. Зазвичай власні назви передаються за допомогою перекладацької транслітерації та транскрибування; описового перекладу; перекладу (Бархударов, 2010, с. 96).

Передача власних назв зумовлена особистим вибором перекладача, який, у свою чергу, опирається на традиційний переклад. При традиційній передачі власних назв виділяють транскрипцію, транслітерацію та калькування.

Транскрипція. При передачі слова за допомогою транскрипції воно записується літерами мови перекладу, **опираючись** при тому на еквівалентність звуків та подібність звучання слова вихідною мовою (Ермолович, 2001, с. 41).

За допомогою транскрипції передається велика кількість власних назв, таких, як назви осіб, географічних об'єктів, небесних тіл, установ, організацій, морських і річкових суден, фірм, готелів, ресторанів, газет, журналів, сценічних постановок тощо. Транскрибовані оніми та інші реалії є елементами перекладу, що у своїй словесній звуковій формі зберігають певну національну своєрідність.

Далеко не все у транскрипції можна формалізувати. Коли транскрипція є компонентом великої системи художнього перекладу, її норми неможливо повністю уніфікувати, тому велике значення має художнє відчуття перекладача.

Транслітерація – це формальне відтворення початкової лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу; буквена імітація форми початкового слова (Виноградов 2001, с. 15). Цей метод використовується в тому випадку, коли мови користуються різними графічними системами для запису слів. Таким чином, графічні одиниці однієї мови передаються за допомогою графічних одиниць, які певним чином є їх відповідником з іншої мови.

Під час транслітерації слово передається за літерами з урахуванням таблиці відповідностей символів. Перевагою транслітерації над транскрипцією є її простота, можливість застосування додаткових знаків та менша кількість неоднозначностей.

Оскільки при транслітерації звуковий образ іншомовної власної назви спотворюється, при передачі українською мовою вона застосовується не так часто. За допомогою транслітерації інколи передаються хремотоніми, деякі антропоніми, теоніми та топоніми.

Калькування – це метод передачі лексичної одиниці оригіналу за допомогою заміни її складових (морфем або слів) їх лексичними аналогами в мові перекладу (Комиссаров, 1990, с. 173). За допомогою калькування з'явилася велика кількість різноманітних запозичень у міжкультурній комунікації. Це відбулося внаслідок того, що зустрічалось багато випадків, коли застосування транслітерації було неможливим з певних міркувань.

При використанні цього способу передачі часто необхідно застосовувати певні трансформації, бо, на відміну від попередніх способів, калькування не завжди є простою механічною операцією. Зазвичай, змінам підлягають афікси, відмінкові форми, порядок та кількість слів у словосполученнях, синтаксичний чи морфологічний статус слів та ін.

Вибір варіанту передачі слова визначається словником, проте в деяких випадках необхідне самостійне рішення перекладача. Загалом перекладач має надавати перевагу точності та естетичності перекладу. Суть перекладу полягає в тому, щоб донести певну інформацію, а якщо вона неповна (що часто трапляється, коли перекладач користується транслітерацією чи транскрипцією), чи має важкий для сприйняття формат (що інколи стається внаслідок калькування), то такий переклад можна вважати невдалим. Тому поєднання двох методів перекладу в таких випадках є найкращим способом, проте необхідність розгортання або згортання структури оригіналу є певним ускладненням.

Проаналізувавши переклади власних назв із книги Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» (див. табл. 1), можна відзначити, що українською мовою половину (50 %) найменувань відтворили за допомогою транскрипції: англ. *Hogwarts* – укр. *Готворптс*, англ. *Stonewall High* – укр. *Стоунвол-Гай*, англ. *Gringotts* – укр. *Грінтоптс*, англ. *Slytherin* – укр. *Слизерин*, англ. *Paddington* – укр. «*Педінгтон*», англ. *King's Cross* – *Кінгс-Крос*. 30 % лек-

сем, узятих до уваги, були перекладені українською мовою за допомогою калькування: англ. *Ministry of Magic* – укр. *Міністерство магії*, англ. *Leaky Cauldron* – укр. «Дірявий Казан», англ. *Cauldrons – All Sizes – Copper, Brass, Pewter, Silver – Self-Stirring – Collapsible* – укр. «Казани – Всіх Розмірів – Мідні, Латунні, Олов'яні, Срібні – Самомішалки – Розкладні», англ. *Eeylops Owl Emporium – Tawny, Screech, Barn, Brown, and Snowy* – укр. «Совиний Торговельний Центр Айлопс – Сичі, Сипухи, Сірі, Бурі й Білі Полярні», англ. *Hog's Head* – укр. «Голова кабана».

Незначна частка (див. табл. 1) аналізованих лексем англomовного роману перекладені українською мовою завдяки використанню транслітерації (5%): англ. *Smeltings* – укр. *Смелтінгс*; і ще 15 % – з використанням змішаного перекладу: англ. *Flourish and Blotts* – укр. «Флоріш і Блотс», англ. *Railview Hotel* – укр. *Готель «Рейлв'ю»*, англ. *Madam Malkin's Robes for All Occasions* – укр. «Мантії для всіх okazій від мадам Малкін».

На відміну від україномовного варіанта, текст російською мовою містить дещо інші перекладацькі прийоми: більша частина (55 %) була перекладена з використанням калькування: англ. *Railview Hotel* – рос. *гостиница «У железной дороги»*, англ. *Ministry of Magic* – рос. *Министерство магии*, англ. *Leaky Cauldron* – рос. «Дырявый котел», англ. *Eeylops Owl Emporium – Tawny, Screech, Barn, Brown, and Snowy* – рос. *Торговый центр «Совы» – Неясыти обыкновенные, сипухи, ушастые и полярные совы*, англ. *Smeltings* – рос. «Вонингс».

Значно менше англomовних найменувань роману були відтворені в російськомовному перекладі за допомогою транскрипції (20 %) та 15 % – транслітерації, ще 10 % власних назв – із використанням змішаного прийому перекладу: англ. *Madam Malkin's Robes for All Occasions* – рос. «Мадам Малкин. Одежда на все случаи жизни», англ. *Flourish and Blotts* – рос. «Флорини и Блоттс» (див. табл. 1).

Результат застосування елементів кількісного аналізу для визначення більш чи менш поширених прийомів перекладів англomовного твору Дж. К. Ролінг українською та російською мовами (відповідно виконаного В. Є. Морозовим та І. В. Оранським), представлений у таблиці 1:

Таблиця 1

Прийоми перекладу ергонімів роману «Гаррі Поттер і філософський камінь»

Спосіб перекладу / Мова	Українською мовою		Російською мовою	
1. Транскрипція	10	50 %	4	20 %
2. Транслітерація	1	5 %	3	15 %
3. Калькування	6	30 %	11	55 %
4. Змішаний переклад	3	15 %	2	10 %
Разом	20	100 %	20	100 %

Відзначається одна цікава особливість: англ. *Hufflepuff*, українською транскрибували в *Гафелтаф*, а російською калькували як *Пуффендуй*; англ. *Ravenclaw*, в українському перекладі постав як *Рейвенклов*, а в російському варіанті – як *Когтевран*. Одночасно такі ергоніми, як англ. *Gryffindor*, що теж позначає назву факультету, був українською транскрибований як *Грифіндор*, а російською транслітерований – *Гриффиндор*.

У цьому випадку (при перекладі російською мовою) вибір перекладачем калькування був спрямований лише на дві назви факультетів, інші дві були перекладені із застосуванням транскрипції та транслітерації. З цього можна зробити висновок, що перекладач не дотримувався певних сталих норм і не керувався типом власної назви при виборі способу її передачі російською мовою.

Висновки. За проведеними підрахунками було визначено, що при перекладі ергонімів з книги Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» українською найчастіше використовувалася транскрипція. Другим за частотою застосування прийомом при перекладі ергонімів було калькування. Також було застосовано змішаний переклад, у цьому випадку – калькування і транскрипція, калькування і транслітерація. При перекладі російською мовою переважно застосовувалося калькування, меншою мірою були застосовані транскрипція та транслітерація, також було застосовано змішаний переклад.

Враховуючи традиційний переклад ергонімів, варто відзначити, що обидва варіанти перекладу були виконані вдало. Також можна зробити висновок, що при передачі ергонімів роману Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» найдоцільнішим є використання транскрипції та калькування.

Перспектива дослідження полягає у розширенні емпіричного матеріалу та виявленні граматичних прийомів перекладу англomовного роману «Гаррі Поттер і філософський камінь».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М. : УРСС, 2010. 240 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
3. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. М. : Р. Валент, 2001. 200 с.
4. Ермолович Д. И. Функционально-семантические особенности индивидуализирующих знаков : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10. 01.01. М. : МГПИИЯ им. М. Тореца, 1981. 61 с.
5. Капкова С. Ю. Перевод личных имен и реалий в произведении Дж. Роулинг «Гарри Поттер и Тайная комната». Вестник ВГУ. Серия, Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2004. № 1. С. 75–79.

6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М. : Высшая школа, 1990. 228 с.
7. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства, підруч. 2-вид. К. : Академія, 2005. 368 с.
8. Лукин Д. С. Лингвокультурные особенности перевода средств выразительности с языка оригинала на русский язык (на материале произведений Дж. Роулинг «Гарри Поттер»): дис. ... канд. филол. н. Москва, 2016. 181 с.
9. Мосеев С. М., Качаева Л. П. Перевод имен собственных в фантазийной художественной литературе на примере книги Дж. К. Роулинг «Гарри Поттер и принц-полукровка». Филологические науки. № 8. 2014. С. 503–508.
10. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. [под ред. А. В. Суперанской]. 2-е изд. М. : Наука, 1988. 192 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь; з англ. пер. Віктор Морозов. Вид. 21-е. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 320 с.
12. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер и философский камень; пер. с англ. И. В. Оранского. М.: ЗАО «РОСМЭН-ПРЕСС», 2007. 400 с. [Электронный ресурс]. URL : https://vk.com/doc-34375179_358765248
13. Rowling, J. K. (1997) Harry Potter and the Sorcerer's Stone. London: Scholastic Press. 309 p. [Электронный ресурс]. URL : <http://www2.sdfi.edu.cn/netclass/jiaoran/englit/download/Harry%20Potter%20and%20the%20Sorcerer's%20Stone.pdf>

***Iaroslava Hryhoshkina, Veronika Podolian* TRANSLATION OF ERGONYMS FROM THE NOVEL “HARRY POTTER AND THE PHILOSOPHER’S STONE” INTO UKRAINIAN AND RUSSIAN: THE COMPARATIVE ASPECT**

Summary. Translation of proper names has always been an issue of interest for linguists. As there are no certain rules for translation of proper names, different translators provide various versions of translation of the same word. A number of scholars devoted their works to study of proper names: R. S. Hyliarevskiy (1985), D. Y. Ermolovych (1981), (2005), A. A. Zhyvohliadov (1996), K. B. Zaitseva (1983), O. Yu. Karpenko (2006). However, translation of ergonyms has been never considered in comparison with their compliance in Ukrainian and Russian. Such comparison can help single out the correct and most efficient way of transferring of ergonyms.

The *novelty* of this approach lies in comparison of methods of translations of ergonyms in two different languages, in determining the most efficient way of translation of this type of onyms. The *purpose* of the research is to compare two variants of translation of ergonyms – in Russian and in Ukrainian, to define the pattern of usage of a certain translational method and to determine the ultimate way of their translation, using comparative analysis.

The comparison of methods of translation, that are used during the translation of ergonyms in Ukrainian and Russian, showed the tendency of prevailing usage of certain methods of translation. While translating from English into Russian the most frequently calques are used. Whereas for translation into Ukrainian the translator used mostly transcription. It was stated that both variants of translation were precise and correct. The conclusion was made that the most efficient way to translate ergonyms is transcription and calques. This method may be used for analysing and comparison of other lexical groups of a language or the same lexical unit of other languages. Such studies provide more substantial basis for the creation of translational standard.

Keywords: translation, ergonyms, onyms, transcription, calque, transliteration.

Григошкіна Я. В., Подолян В. С.

Переклад ергонімів роману Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» українською та російською мовами: порівняльний аспект

Vitae

Iaroslava Hryhoshkina

PhD, Associate Professor at the Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine.

Correspondence: ya.hryhoshkina@donnu.edu.ua

Veronika Podolian

Student of Master's course at the Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine.

Correspondence: nikapodoliandesu@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 20.11.2018